

בבא בתרא קנד
עניין: ניוול המת

חות יאיר

שו"ת מהגר"ד אופנהיים

אגב אדבר בו אדכרנא מה שנהירנא כד הוינא שותה מים מבאר הגולה הגאון המפורסם מוהר"ר גרשון בק"ק מיץ נ"ע בא לידו הלכה למעשה בשני מתים שקברוהו ושכחוהו בכל אחד להלביש מלבוש אחד מתכריכין של מת, והמת אחד היה קטן בן שנים ושלושה שנים והמת השני היה גדול בשנים יותר מבן י' שנה, וציווה לפתוח קבר הקטן ולהלביש ממה שחסר ממלבושיו אבל אמר שלא לפתוח קבר הגדול רק לבקש מחילה על קברו. ואמר מילתא בטעמא, דטעם איסור פתיחות הקבר מפני שאמר קרא למה הרגזתני להעלות אותי כי סובר שמואל ליומא דינא רבא מתבקש, ודוד אמר ישנתי אז ינוח לי, עיין בטור יו"ד. *והנה הגדול יותר מכ' יש לו אימת הדין עליו ויחרד מאימת הדין שבה לכל עונש שלמעלה, משא"כ קטן שלא הגיע לכלל עשרים שנה ואינו בר עונשין ומורא לא יעלה על ראשו מאימת הדין מותר לפתוח הקבר. עד כאן היו דברי קדשו דברי פי חכם חן ושפתים יושק מילתא בטעמא טעם לשבח המגיע לכתבים.

ואחר מחילת כבודו אני אדע ולא אבין איך נעלם מאור עולם גמרא ערוכה מסכת בבא בתרא דף קנ"ה ע"א וז"ל, איתמר קטן להקשות אמאי לא מקשי הש"ס הכי, בשלמא למאן דאמר מבין י"ח היינו דקאמר ר' עקיבא אין אתם רשאים לנוולו, ולא קאמר הש"ס שאסור משום חרדת ואימת המת שיחרד מאימת הדין, כי לבטח ישכון שאינו בן עונשין למעלה שהוא פחות מבן י', משא"כ אי הוי בן עשרים אם כן למה אמר ר' עקיבא שאסור לבדוקו ולפתוח הקבר משום שאין אנו רשאים לנוולו, תיפוק ליה שאסור משום בלבול וחרדת המת שיחרד מאימת הדין כמו שאמר שמואל למה הרגזתני להעלות אותי. אלא על כרחך שאין לחלק מפחות מבן י' ליותר מבן י' ושניהם בסגנון במחתא חדא מחתינהו. זהו נפילתי בסבך הקרדומות קרדום לאכול מפריו ולשבוע מטובו לטעום מעץ עושה פרי להבין דברי אמ"ו ז"ל.

גליוני הש"ס

קנ"ד א' אי אחס רשאים לנוול, ל"ב כזה שולין י"א ב' הא קא מיטול ולא נתבאר מקור איסור טול המת אולי מלאו דלא חלין נבלתו על העץ י"א נתי לאסור שאר ציון המת וטולו דלא חלין משיס ציון המת הוא ונדאמרי דכליניהו לכבודו אין צו משום ציון אלמלא דסלאו משום ציון הוא ואפי' לח"ד דלא דרש' טעמא דקרא מ"מ כל שהטעם קרוב כיה לכ"ע דרש' וגם חשוב כאן הטעם משרש במקרא וכמ"ס ב' קללל וגו' וגם י"ל דציון דקבירת המת מ"מ הוא ובטעם שמיטולין אותו אפי' יהי' הניוול כמו שפירש בקברו מ"מ בטעם הניוול חשוב כאילו לא הי' קבור או ג' לשל ק"ב ב' ציון דמיטול לא מוקרי קבר וע"כ ה"ל הניוול ביטול מלוא קבורתו אולם יש לחלק בין כך דלשל ק"ב ב' לבין וק"ל וע' שו"ת שבות יעקב ח"ב ס' ק"ג ושו"ת חכם לבני ס' מ"ו וס' ע'.

שו"ת שבות יעקב ח"ב ס"י קג

בדול וניסי בגאון מוסף עליו נמנה גדושה נאסיר תף בקטן וטווח קן מכה קטילא כסונים הש"ס דכ"ב דף ק"ה דלא קאמר הש"ס שם אי אמרם בעלמא בן י"ח היינו דקאמר כסעם משום שאי אחס רשאי למולו אלא אם כן משרים כליל אי אחס רשאי לנחוק משום חרדת דין אלא ודאי דגם בקטן שייך נמי חרדת דין פ"ס. ואין להקשות ל"א נאמנה נמנה לא קאמר הש"ס טעם חרדת דין כיון ששייך נמי בקטנים כגדולים וליכא למימר סא לא מנחא וליכא למימר דמ"ס הסופקים טעם משום חרדת דין חין אה טעם כשיקר דמדת דין לא מליט רק בשמואל שהפלה אותו עם נשמו פ"י בעל ל"ב ל"ב ה"י מתיבא מלימם הדין כי כשפס סדין זורקן נשמה צוף ודין לומס כא' כדלמא כנסהדרין מא"כ כסומה קברו להכנישו או כ"כ לפטומו מקצר לקצר סיקר הסעם כדאי כ"כ משום ציון והסופקים דנקמו טעם חרדת דין הוא רק סיקר בעלמא וכמ"ס זכר לדבר אכן לפי דעם מהר"ג יפה הקשה ניסי בגאון מוסף דש"ס ואלו י"י ליישב דברי בגאון מהר"ג ולומר דהאי סוגיא דכ"ב דקאמר מה לבדוק היינו רק לפטומו סקצר ולרמוח צו אם יש לו סימנים גדולים ולא ידעו ממקומו כלל אפי"ס אין למשום כן משום ציון אלא להכין ממקומו כלל אפי"ס חרדת דין חין סיקר יפה טעם בגאון מהר"ג לחלק בין קטן וגדול ליכא לייבא חיל סיקר

חכם צבי ס"י נ

דמשום חרדת הדין נקטוהו האחרונים אין לחלק בין קטן לגדול, דלפעמים קטנים נמי מיענש כדאשכחן בזהר בזהר ינוקא שדוהו על שהיה מקשה לרבו ומנישו, ויעוין בספר חסד לאברהם מעין ה' נהר ג' שיש דין אפילו לקטנים^[א]. ועוד שהכלל קשה למתים סתם אמרו וזה בין לגדולים בין לקטנים בסימן שנתנו יסנתי אז ינוח לי [איו ג' י"ג]. וטעם חרדת הדין הוא לרמוח דמילתא, זה נ"ל ברור.

חכם צבי ס"י מז

החלוש ממנו שהוא הער מחרדת הדין^[א]. וכל"ה לא קשה מידי דלמה לו לרבי עקיבא למימר טעם חרדת הדין דלא שייך אלא בגדולים כי היכי דמידוק מיניה הא בקטנים דליכא חרדת הדין לפי דברי מהר"ג שרי לבדוק, אדרבא נקט טעם הניוול דשייך אפילו בקטנים והוא כולל, וכי תימא לינקוט תרומיהו, חדא דאין זה כדאי להקשות, ועוד דאחינן למיטעי ולמימר דדוקא היכי דליכא תרתי חרדת הדין וניוול הוא דאסור הא ציון לחוד שרי, ובאמת סבירא ליה לרבי עקיבא דאפילו ציון לחוד נמי אסור, וזה ברור ופשוט.